

ARAB TILINI O'RGANISHNING KASBIY YO'NALISHLARI

Jo'rayeva Zilola Mirobit qizi

Arab filologiyasi 3-kurs talabasi

Rahimjanov Masrur Nugmanovich

Alfraganus universiteti Sharq

filologiyasi katta o'qituvchisi (PhD)

Annotasiya. Mazkur maqola arab tilini chuqur o'rganishning kasbiy yo'nalishlardagi dolzarbligini tahlil qiladi. Asosiy e'tibor global iqtisodiyot va geosiyosatda Arab davlatlarining o'sib borayotgan roli nuqtai nazaridan, turizm, xalqaro diplomatiya va biznes sohalarida arab tiliga bo'lgan yuqori talabga qaratiladi. Tahlilda nafaqat lisoniy malaka, balki madaniy-kasbiy kompetensiyaning ahamiyati ham asoslanadi. Xulosada arab tilini bilish zamonaviy mutaxassis uchun raqobatbardoshlik kafolati ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: arab tili, kasbiy yo'nalish, turizm, diplomatiya, xalqaro biznes, kasbiy kompetensiya, global talab, fors ko'rfazi, diglossiya.

KIRISH. Arab tili Birlashgan Millatlar Tashkilotining oltita rasmiy tilidan biri bo'lib, 400 milliondan ortiq kishining ona tili va dunyo bo'ylab milliardlab insonlar uchun muqaddas Qur'oni Karimning tili hisoblanadi. Uning madaniy ta'sir doirasi Yaqin Sharq, Shimoliy Afrika va qisman Osiyoni qamrab oladi.

Bugungi kunda u nafaqat diniy yoki adabiy o'rganish ob'ekti, balki global iqtisodiy va siyosiy hamkorlikning asosiy vositasiga aylangan. Arab davlatlari, ayniqsa Fors ko'rfazi mamlakatlari (Saudiya Arabistoni, BAA, Qatar), faqat neft' eksporti bilan cheklanmasdan, balki investisiya, moliyaviy texnologiyalar, logistika va ko'chmas mulk sohalarida jahonning yetakchi o'yinchilari sifatida maydonga chiqmoqda. Ushbu mintaqaning YaIM (Yalpi Ichki Mahsulot) hajmi va xalqaro bozordagi kapital harakatidagi o'rni uzluksiz o'sib bormoqda.

Shu bilan birga, O'zbekistonning ham arab-musulmon dunyosi bilan siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalarining kengayishi (ziyosat turizmi, to'g'ridan-to'g'ri investisiyalar) arab tilini bilishga bo'lgan talabni yanada kuchaytirmoqda. Ushbu maqola aynan mana shu o'zgaruvchan global sharoitda arab tilini chuqur bilishning turizm, diplomatiya va xalqaro biznes sohalaridagi kasbiy dolzarbligini tahlil qilishga qaratilgan. Arab tilini bilish zamonaviy mutaxassis uchun geosiyosiy va iqtisodiy salohiyatni ishga solishning muhim kalitidir.

ASOSIY QISM. Arab tili tarixan Osiyo va Yevropa o'rtasidagi savdo yo'llarida muhim ko'priq vazifasini bajargan bo'lsa, bugungi kunda ham neft, gaz, moliya, qurilish, axborot texnologiyalari va ziyosat turizmi kabi strategik sohalarida global aloqalarda muhim o'rin tutadi.

Arab tilini bilishning muzokaralardagi ahamiyati:

Arab tilini bilish biznes muzokaralarida ishonch (ثقة) va o'zaro hurmat (احترام) atmosferasini yaratadi. Arab madaniyatida shaxsiy aloqalar rasmiy kelishuvlardan oldin turadi; tilni bilish esa bu aloqalarni o'rnatishning birinchi va eng muhim qadamidir.

Muzokaralar chog'ida arab ritorikasiga xos bo'lgan nozik ma'nolar va kinoyalarni to'g'ri tushunish, ayniqsa, raqamlar, narxlar va shartlarni muhokama qilishda xatoliklarning oldini oladi.

Aksariyat arab kompaniyalarida yuqori darajadagi kelishuvlar, investisiya shartnomalari va rasmiy hujjatlar arab tilida olib boriladi. Bu hujjatlarning yuridik kuchi asosan arabcha matnga bog'liq bo'ladi.

O'zbekiston va Fors ko'rfazi (BAA, Qatar, Saudiya Arabistoni) o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri investisiyalar (FDI) va savdo hajmining o'sishi arab tilini biluvchi, huquqiy va iqtisodiy terminologiyani yaxshi tushunadigan yuqori malakali muzokarachilar va tarjimonlarga talabni keskin oshirmoqda.

Dunyodagi eng yirik moliyaviy markazlardan ba'zilari Fors ko'rfazida joylashgan. Islom moliyasi (Islomiy banking va Sukuk – Islomiy obligasiyalar) kabi sohalarini o'rganishda arab tilidagi maxsus terminologiyani bilish talab etiladi.

Dunyodagi eng yirik neft' va gaz zahirolari arab davlatlarida joylashgan. Energetika sohasidagi muhandislik, logistika va boshqaruv bo'yicha mutaxassislar uchun texnik arab tilini o'zlashtirish kar'era o'sishi uchun muhim omildir.

Arab tilidan tashqari, ish etikasi, vaqtga munosabat va qaror qabul qilish jarayonlari kabi madaniy nozikliklarni bilish biznes muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Arab tilini bilish bugungi kunda O'zbekiston uchun mintaqaviy iqtisodiy xavfsizlik va jahon bozorlariga chiqish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Arab tili Osiyo va Yevropa o'rtasidagi savdo yo'llarida tarixiy ko'priklarni bo'lsa, bugungi kunda ham neft', gaz, moliya va qurilish sohalarida muhim o'rin tutadi. Arab tilini bilish biznes muzokaralarida ishonch va o'zaro hurmatni oshiradi. Aksariyat arab kompaniyalarida yuqori darajadagi kelishuvlar va hujjatlar arab tilida olib boriladi. O'zbekiston va Fors ko'rfazi (BAA, Qatar, Saudiya Arabistoni) o'rtasidagi investisiyalarning o'sishi arab tilini biluvchi muzokarachilar va tarjimonlarga talabni keskin oshirmoqda.

Arab sheriklar bilan rasmiy yozishmalarda va hujjat almashinuvida vaqti-vaqti bilan klassik arab tili (fusha)ga yaqin bo'lgan zamonaviy standart arab tili (ZSAT)dan foydalanish zarur bo'ladi. Bu, ayniqsa, huquqiy hujjatlar, shartnomalar, investisiya bitimlari va rasmiy davlatlararo protokollar tuzishda yuzaga keladi. Bunday matnlar leksik va grammatik jihatdan mutlaq aniqlikni, ya'ni E'rob qoidalariga qat'iy rioya qilishni talab etadi. E'robning xato qo'llanilishi (mas. mansub o'rniga marfu') huquqiy hujjatlardagi so'zlarning vazifasi va oqibatda matnning ma'nosini buzishga olib kelishi mumkin. Shu sababli, universitetlarda yosh mutaxassislarni tayyorlashda fushaning chuqur nazariy va amaliy asoslarini o'rganish zarurati asoslanadi. Aks holda, mahalliy dialektni bilish kundalik muloqot uchun kifoya qilsa-da, yuqori martabali kasbiy muzokaralar va hujjatlashtirish jarayonida mutaxassisning kompetensiyasi past baholanishi mumkin.

Arab dunyosi global siyosatda (Yaqin Sharqdagi mojarolar, energetika siyosati va OPEK faoliyati) markaziy o'rin tutishda davom etmoqda. Shuning uchun xalqaro

diplomatik korpusda arab tiliga bo'lgan talab juda yuqori va strategik ahamiyatga ega.

Diplomatik mutaxassis bu sohada muvaffaqiyat qozonish uchun nafaqat zamonaviy standart arab tili (ZSAT) / fushani, balki muayyan mintaqaning dialektini (ammiya) ham bilishi kerak.

BMT, Arab Ligasi yoki O'zbekistonning diplomatik missiyalarida ishlash uchun rasmiy hujjatlar, bayonotlar va konferensiyalarda yuqori darajadagi fusha talab qilinadi. Aynan shu til yuridik aniqlik va uslubiy rasmiyatchilikni ta'minlaydi. Lekin, kundalik muzokaralar, ishonchli aloqalar o'rnatish va mahalliy siyosatchilar bilan muomalada mahalliy dialektni (masalan, Shom dialekti - Suriya, Livan, Iordaniya, Falastin yoki Misr dialekti) bilish zarur. Dialektni bilish hamkorning madaniy dunyosini chuqurroq tushunish va shaxsiy ishonch (raqobatchilik afzalligi)ni shakllantirish uchun kalit hisoblanadi.

Arab tili diplomatlardan nafaqat tilni, balki Islom huquqi (Shariat) va arab qabilaviy madaniyatidan kelib chiqadigan o'ziga xos siyosiy terminologiyani va ularning kontekstual ma'nosini tushunishni talab qiladi. Masalan, Umma(Ummat) yoki Jihod kabi atamalarning rasmiy diplomatik va madaniy ma'nolarini farqlay olish muhim.

Juda yuqori darajadagi muzokaralarda noarab tarjimon orqali ishlash ko'pincha nozik siyosiy nyuanslarning yo'qotilishiga olib keladi. Shu sababli, arab tilida bevosita muloqotga kirisha oladigan diplomatlar xatarlarni kamaytiradi va qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi. Diplomatik sohada arab tilini o'rganish lingvistik mahorat bilan birga global geosiyosiy jarayonlarni tushunish strategiyasidir.

Arab davlatlaridagi elchixonalarda ishlaydigan diplomatlar uchun til orqali madaniy kodlarni tushunish (masalan, noverbal aloqa, an'anaviy murojaat shakllari) muzokara jarayonining muvaffaqiyati uchun tilning o'zidan ko'ra muhimroq bo'lishi mumkin.

Arab mamlakatlari (sahro sayohatlari, tarixiy yodgorliklar, haj va umra turizmi) butun dunyodan, xususan, O'zbekistondan millionlab sayyohlarni jalb qiladi. Arab tilini biladigan gidlar, mehmonxona menejerlari va turistik agentlarga talab kuchaymoqda. Bu sohada asosan mahalliy dialektlarning amaliy qo'llanilishi muhim. Turistlarning ehtiyojlarini tushunish, madaniy nozikliklarga rioya qilish va tezkor muloqotni ta'minlash til ko'nikmalariga bog'liq.

O'zbekiston Respublikasida ziyorat turizmi (xususan, Haj va Umra safarlari) rivojlanib borayotgani sababli, Saudiya Arabistoni, BAA va boshqa Yaqin Sharq mamlakatlari bilan bevosita aloqada ishlaydigan mutaxassislarga talab oshmoqda.

O'zbek ziyorat turizmi vakillari, gidlar va guruh yetakchilari Haj va Umra safarlarida bevosita Saudiya Arabistonidagi mahalliy aholi, xizmat ko'rsatish xodimlari va tibbiyot muassasalari bilan muloqotda bo'lishadi. Bu yerda amaliy (so'zlashuv) arab tilini bilish xizmat sifatini tubdan yaxshilaydi va shunchaki tarjimonlikdan yuqoriroq darajadagi malakani talab qiladi.

Ziyorat davrida yuzaga keladigan favqulodda vaziyatlar (tibbiy yordam, yo'qolgan hujjatlar, transport muammolari) sharoitida tezkor va to'g'ridan-to'g'ri muloqot hayotiy ahamiyatga ega. Tarjimon yordamisiz, bevosita arab tilida muammoni hal qila olish guruhning umumiy xavfsizligi va qulayligini ta'minlaydi.

Saudiya Arabistonida, ayniqsa Makka va Madina atrofida, Hijjoz dialekti va turli xil mahalliy shevalar keng qo'llaniladi. Turizm sohasida faoliyat olib boruvchi shaxsning standart arab tili (Fushā) bilan bir qatorda, ushbu mahalliy dialektlarni tushunishi aholi va xizmat ko'rsatuvchilar bilan o'zaro ishonchni mustahkamlaydi hamda muzokara jarayonlarini tezlashtiradi.

Arab tilini bilish, islomiy va mahalliy madaniy etiketlarga (salomlashish odobi, kattalarga hurmat, ovqatlanish qoidalari) rioya qilish imkonini beradi. Bu esa o'zbek ziyoratchilariga ko'rsatilayotgan xizmatning sifatini tubdan yaxshilaydi va madaniy hurmat darajasini oshiradi.

Shunday qilib, turizm sohasidagi mutaxassis uchun arab tili shunchaki vosita emas, balki professional etika va sifat kafolatining muhim elementi hisoblanadi.

XULOSA. Arab tilini o'rganish bugungi kunda majburiyatdan ko'ra ko'proq – strategik investisiyadir. Tilni chuqur o'zlashtirgan mutaxassislar xalqaro biznes, diplomatiya va turizm sohalarida yuqori raqobatbardoshlikka ega bo'ladilar. Arab davlatlarining global ta'siri ortib borar ekan, arab tilining grammatik mukammalligi va adabiy boyligini bilish bilan birga, uning madaniy va dialektik jihatlarini ham o'zlashtirish zamonaviy kasbiy kompetensiyaning ajralmas qismiga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Said R.M. The Arabic Language in the Modern World. – New York: Routledge, 2007.
2. Farhodiy, A. Arab tilining o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2018.
3. Al-Mutavva, A. Diplomatik aloqalar va arab tilining roli. – Qohira: Al-Ahrom markazi, 2015.
4. Smit, J. Doing Business in the Middle East: A Cultural Guide. – London: Pearsons, 2020.
5. Рахмонов, А. К. (2025). АБУЛФАТХ БУРХОНИДДИН НОСИР МУТАРРИЗИЙ–ЎРТА АСР ШАРҚ ИЛМИЙ МЕРОСИНИНГ ЁРҚИН НАМОЁНДАСИ. *Oriental Journal of Philology*, 5(3), 549-560.
6. MUTARRIZIYNING “RISOLATUN FIN NAHV” ASARI MO‘JAZ GRAMMATIK MANBA. (2025). *Barqaror Taraqqiyot Va Rivojlanish Tamoyillari*, 3(4), 85-88. <https://uzresearchers.com/index.php/BTRT/article/view/2528>
7. NOSIR AL-MUTARRIZIY MEROSIDA TARJIMA NAZARIYASI VA DIDAKTIKASI: “RISALATUN FIN-NAHV” ASARI VA ZAMONAVIY TARJIMA TA'LIMI INTEGRATSIYASI. (2025). *SCIENCE TIME*, 3(5), 150-155. <https://doi.org/10.66345/stj.v3i5.4640>
8. Jo'rayeva, M. A. SCHOLARS WHO CONTRIBUTED TO THE DEVELOPMENT OF MEDICINE IN MEDIEVAL CENTRAL ASIA.

9. Toshmatova, S. (2023). Recommendations on Poetic Translation From Uzbek Into English Language. *American Journal of Pedagogical and Educational Research*, 19, 146-149.
10. Mahmudova, S. A. (2019). The concept of psychologism in the literature, techniques and methods of psychological image. *Научные вестн*, (10), 46-50.
11. Махмудова, Ш. А., & Республикаси, Ў. (2021). НУТҚДА СЎЗНИ ТЎҒРИ ТАНЛАШ МЕЗОНЛАРИ. *Экономика и социум*, (4-2 (83)), 1148-1151.
12. Valieva, A. D. (2026). PHILOSOPHICAL INTERPRETATION OF PATRIOTIC IDEAS IN MODERN UZBEK POETRY. *AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE*, 4(1), 80-87.
13. Rustamova, M. B. Q., & Raxmonov, A. K. (2026). *Al-Mutarriziyning "Risalatun fi an-nahv" asarida ko'makchi so'zlarning semantik va sintaktik xususiyatlari*. *Science Time Journal*, 4(5/1), 487–492.
14. Komilovich, R. A. (2026). NOSIR AL-MUTARRIZIYNING "RISALATUN FIN-NAHV" ASARIDA SO 'Z TURKUMLARI TASNIFI VA ULARNING LINGVISTIK MEZONLARI. *Innovation and development*, 4(5), 339-343.
15. Рахмонов, А. К. (2026). ЛЕКСИКОЛОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ В НАУЧНОМ НАСЛЕДИИ АЛ-МУТАРРИЗИЯ. «*Qazaqtany*», (29), 162-171.
16. Жураева, С. Х. (2024). ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МОЛОДЁЖНОГО СЛЕНГА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ. *XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR*, 1(2), 531-536.
17. Jurayeva, N. (2023). Mumtoz she'riyatda Bobur g'azallarining poetik xususiyatlari. *Alfraganus*, (1 (1)), 30-34.
18. Qo'chqarovich, K. U. (2026). REY BREDBERINING "ERTAGA QIYOMAT" HIKOYASIDA APOKALIPSIS VA BADIY PSIXOLOGIZM. "*Alfraganus*" *xalqaro Ilmiy Jurnal*i, 3(4), 11-21.